

ענף הבקר במרחביה בשנת תשכ"א

אשר מעסיקה הרבה משקים. יש אמנם איזו נוסחה הקובעת, כביכול, שצריך עגלה אחת על כל פרה, ולא יותר. אך אנו החלטנו לא לנהוג לפי המקובל, אלא לשקול לפי הצרכים והתנאים במציאות שלנו. ומשתי סיבות יסודיות החלטנו לגדל את כל הולדות: (א) כדי לקדם יותר את הבירור בעדר החולבות; (ב) כיוון שמחירי הבשר היו גבוהים, ולהוציא פרה לבשר לא היה בכך הפסד, בעוד שמחירי המזון לגידול עגלה הם אצלנו זולים יחסית. סיבה נוספת, והיא מחלות גידול ותמותת יונקים, שהיו השנה מעל לממוצע אצלנו, אם כי בכל הארץ היתה זו בעיה רצינית. בהתחשב בסיבות אלו החלטנו לא למכור עגלות. את בעיית האחזקה והצפיפות של עדר העגלות פתרנו על-ידי הוספת עולים (שטנצים „בעברית“) ברפת העגלות. תכניתנו לשנת תשכ"ב להגיע ל-145 חולבות והעדר ימנה למע-לה מ-400 ראש. בתנאי השיכון הקיימים לא נוכל לעמוד בזה. בתכנית שלפנינו — בניית סככה לפיטום עגלים. אנו מקווים שתיבנה בראשית הקיץ.

הזנה

אם נכונה האימרה „הצבא צועד על קיבתו“ לגבי בני אדם, על אחת כמה וכמה שנוכח היא לגבי הפרות. שהרי לפרה ארבע קיבות.

שאלת ההזנה היא השאלה המכרעת בענף הרפת. הן מבחינה מקצועית והן מבחינה כלכלית. כמה לתת לאכול, מתי לתת, איך לתת, ומה לתת לאכול? אלה הן השאלות העיקריות בהזנה. תפקידנו הוא להגיע להזנה יעילה ככל האפשר, כזו שתביא לנו מקסימום רווח. זה תלוי בראש וראשונה במחיר המזון ובמחיר החלב. שני גורמים יסודיים משפיעים ומכתיבים לנו את סוגי המזון וכמויותיו והם: הגורם המקצועי והכלכלי. יש והם זהים, וקורה שהם מנוגדים. ובאשר לשאלות מתי לתת ואיך לתת מזון, קובע הגורם המקצועי בלבד.

גם בשיטת ההזנה ישנה התפתחות. יש גישות שונות. אך דבר אחד ברור: אסור לעשות הכל-

לפני שאגולל ואפרש טבלאות ומספרים. ולפני הניתוח והסיכום, נראה לי שיהיה טוב שנבהיר לעצמנו בקצרה כמה מושגים: מהי רפת טובה, ומהי המטרה שבשמה ולמענה אנו נועלים בוקר וערב את המגפיים ויוצאים לעבודה.

נהוג היה לחשוב, ורבים עדיין חושבים, שהמטרה היא להגיע לתנובת חלב גבוהה. מטרתו העיקרית של כל ענף יצרני היא להרוויח, פשוטו כמשמעו. ככל שהרווח גדול יותר כן קרובים אנו יותר אל המטרה. ובכן, נשאלת השאלה: כיצד להרוויח, האם ככל שניצור יותר תוצרת יגדלו הרווחים? תשובה לשאלה זו אינה פשוטה ביותר. אך דבר אחד ברור: צריך לארגן את הייצור כך שהרווח יהיה מכסימלי.

כמו בכל תהליך ייצור, כן גם בענף הרפת שני גורמים יסודיים, האדם ואמצעי הייצור. תפקידנו אנו, הרפתנים, לשלב את גורמי הייצור בצורה כזאת שנשיג את היעילות הריזוחית. כידוע לכם, אנו עוסקים ברפת בייצור חלב ובשר (למעשה גם זבל, אם כי אצלנו הרפד והזבל הם יחידה נפרדת מהרפת, ולדעתי לא בצדק, כיוון שהם שייכים אורגנית לתהליך הייצור ברפת).

הבה ונראה מה הם הגורמים המשתתפים והמשפיעים על הייצור ברפת בשנת תשכ"א, תוך סיכום, פירוש והשוואה לשנת תש"ך.

העדר והרכבו

ס"ה ראשית	עגלים	עגלות	פרות	
תש"כ	95	148	128.5	
תשכ"א	84	159	130	

בשאלה של תנועת העדר והרכבו עמדנו בתחילת השנה בפני שתי בעיות: (1) שיכון; חוסר מקום מספיק לאחזקה במצב נורמאלי של עדר בגודל כשלנו. (2) האם למכור עגלות לבשר, או לגדל את כל השגר ועל-ידי כך להגביר את הבירור.

בעיית עגלות החליפין לעדר החלב היא בעיה

בתפריט, בשל מחירו הזול והשפעתו הטובה על תנובת החלב. שתי בעיות עומדות בפנינו בהארכת הסחית: (א) כמה לתת לפרה ביום? (ב) איך להאריך את תקופת ההאבסה בסחית? הבעיה הראשונה היא דוגמא לאחת הבעיות המקצועיות אשר אין לנו תשובה ברורה וחותכת עליהן, ואנו מצויים לנסות בעצמנו ולהגיע לכמות הרצויה. השנה האבסנו 30–40 ק"ג סחית ביום לפרה. את הבעיה השניה אנו פותרים על-ידי החמצת כמות גדולה של פולפה. אמנם, אין לתחמיץ השפעה כה טובה כמו לסחית הטריה, אך השיקול הרציני הוא מחירו הזול. (וכאן עלי לציין שהחלט השנה לשפץ את בור התחמיץ ולהרחיבו, למען יוכל בעונה הבאה עלינו לטור בה, למלא את תפקידו החשוב).

השנה הוספנו לפרות שני מטעמים: (א) המור לאסה שהיא מוצר לואי של בית-החרושת לסוכר. זהו מזון טעים וזול. אך המיגבלה שלו, שאי אפשר להאבס בו בכמויות גדולות. (ב) תחמיץ קודקודי סלק-סוכר. בעיית ניצול הקודקודים חדשה יחסית. בשנת תש"ך האבסנו כ-100 טון קודקודים טריים, ישר מהשדה. ואילו השנה הכי נז אנשי המספוא תחמיץ, אשר למרות הכנתו הגרועה הצליח, הוכח שהוא בעל ערך מזוני גבוה ונאכל ברצון על-ידי הפרות. אנו מקווים שהתחמיץ יוכן ביתר הקפדה, ובכמות יותר גדולה, וכולנו נהיה נהנים.

תמעיין בטבלת המזון יבחין בקו המאפיין את השנה, שהוא הוזלת המזון בשתי דרכים: (1) הגדלת כמויות המזון הקנוי, שהנהו בתנאים שלנו הזול ביותר. הגדלה זו מתבטאת בהכפלת כמות הסחית, בהכפלת כמות קליפות הדר, ובהכנסת המולאסה. (2) הגדלת כמות המזון המרוכז והפחתת כמות השחת, הודות לשיטת ההזנה החדשה של העגלים, המבוססת על הרבה מזון מרוכז ומעט מזון גס. הגדלה זו באה גם עקב העליה בתנובת החלב.

לסיכום סעיף נכבד זה אומר, כי עלינו להמשיך בקו של הוזלת המזון, תוך שמירה על שיר לוב של הגורמים המשפיעים על תכנית ההזנה, שהם כלכליים ומקצועיים כאחד: הוזלת המזון והשפעתו הטובה על החלב, טעמו, רציפותו

לוח. מה שיפה למשק אחד, אינו יפה למשק אחר. מה שהיה טוב אתפול, איננו טוב יותר מאחר. צריך תמיד לשקול מחדש, לאור התנאים והבעיות שהמציאות החדשה מעלה.

אינני בא לפסול את נורמות ההזנה המקובלות, אך סבורני שאין לראותן כתורה מסיני, אלא כהנחיה כללית. לדוגמא, בעיית אחוז המזון המרוכז והגס. פעם סברו שאסור להאבס יותר מ-30% מזון-מרוכז, והיום יש כאלה הנותנים 70%. בשנת תש"ך האבסנו 51% מזון-מרוכז ובשנת תשכ"א 55%. ונראה לי שבשנת תשכ"ב תהיה עליה נוספת. אנו שומרים, בדרך כלל, על 5 יחידות מזון גס לפרה ביום. אך ככל שתנובתה תעלה היא תקבל יותר מזון מרוכז, והאחוז יעלה בהכרח עם עליית התנובה.

גם בהרכב המזון הגס ישנה בעיה של אחוז המזון היבש והעסיסי. וכאן אנו שומרים, בדרך כלל, לא לרדת מיחידה אחת שחת. וצריך לציין, שהשחת שלנו השנה היא משובחת ותורמת הרבה להזנה הטובה ולתנובת החלב. אנו מבדילים בחלוקה נוספת במזון העסיסי והיא: מזון ירוק, מזון משומר (תחמיץ), ומזון קנוי (קליפות תפוזים, סחית סלק-סוכר). המזון הירוק שאנו נותנים הוא תלתן ותירס. השפעתו של התלתן על תנובת החלב היא מצויינת ואם כי הוא יקר, הרי מנסיוננו למדנו שמקומו בתפריט ההזנה השנתי אסור שייפקד.

התירס נאכל ברצון, אם כי השפעתו על החלב פחותה מזו של התלתן, אך ערכו המזין גבוה, ומקומו בתפריט השנתי חשוב, כי הוא מופיע אחרי סחית סלק-סוכר אשר ערכו המזין ירוד.

תחמיץ התירס הוא טוב ונאכל ברצון, ובעזרתו אנו שומרים על רציפות, שהיא גורם חשוב בהכנת התפריט.

קליפות התפוזים התאזרחו באבוסנו, בגלל המחיר הנמוך ביחס ליתר סוגי המזון הגס המיוצר בבית. כמו כן השפעתו טובה על אחוז השומן בחלב. ויש אומרים (אם כי הדבר לא נבדק אצלנו) שיש להן אף השפעה טובה על הפוריות.

סחית סלק-סוכר (פולפה) קנה לו מקום כבוד

מקרים הקרויים בפינו, "הפסד תאנה".

ככל שתשתפר הפוריות תהיינה תקופות החי ליבה קצרות, ויפתחו המקרים של פרות המת יבשות טרם זמן, ויגדל מספר הפרות המגיעות לתקופת היובש, ומייצרות עדיין לא פחות מ-20 ק"ג חלב.

ביחד עם גורם הפוריות ברצוננו להזכיר סעיף נוסף, והוא הטיפוח. אנו מעוניינים להוריש לוולדות תכונות הרצויות אצלנו ברפת: שפע חלב, היחלבות קלה ועוד. הגורם העיקרי בטיפוח הוא בידי האגודות להזרעה, אשר עורכות את מיבחני הפרים. אנו עובדים לפי הנתונים ש"און" מספק לנו, ולפעמים אנו מגדילים את הסיכון, ומשתמשים בפרים צעירים, עוד לפני שהוכח שפרים אלה טובים. וזאת, לפי הנסיון מבנות הפרים בעדרנו. לדעתנו, גם אנו וגם האגודות להזרעה, רחוקים מהשגת המטרה הנראית לי כחשובה בטיפוח. היות ולא די לטפח פרות בער לות מיבנה מסויים, המניבות הרבה חלב עם אחוז שומן גבוה. צריך לטפח פרות בעלות כושר ניצול מזון מכסימאלי.

בריאות

באופן כללי אפשר לומר שהעדר בריא. אך אם נבדוק יותר נראה שיש עדיין בעיות רציניות, שאמנם חלה בהן הטבה, אך טרם נפתרו עדיין.

בעדר הפרות יש שתי בעיות: א) דלקות עטין; ב) דלקת טלף.

בעיית דלקות העטין היתה במחצית הראשונה של השנה חמורה ונאלצנו להוציא פרות, וביניהן טובות. ברור, שחלק מהסיבות היו: חוסר רפד, החורף, ומכונת החליבה הישנה. לא חר שהחלפנו את מכונת החליבה פחת בהרבה מספר הדלקות, ולמעשה אפשר לומר שלא היתה לנו מאז אף דלקת עטין רצינית. אנו ממשיכים בטיפול בעטינים בעזרת המכון הווטרינרי ולפי הוראותיו, ומקווים שהשנה ישתפר המצב בש"טח זה. את מקרי דלקת הטלף והצלילות הפחתנו על-ידי טיפול דחוף יותר של המומחה לטלפיים, אשר נעשה לא לפי מספר פעמים בשנה, אלא לפי צורכי הפרות.

גיוונו ושמירת ערכו המזין. עקרונות אלה צריכים להתבצע בגמישות רבה, תוך שמירה על הזנה אופטימאלית מבחינת הכמות, היות ואין כל ערך בהזנה גדושה, כשם שאין כל תועלת בהרעבת הפרות.

כמויות המזון (בטונות)

המזון	תש"כ	תשכ"א
תירס	483	358
תחמיץ קליפות	143	42
תחמיץ תירס	311	255
תלתן	725	614
שעורה	18	31
אספסת	30	91
דגן מהפלחה	50	51
קליפות תפוזים	147	273
סלק בהמות	40	—
סחיט	351	699
קודקודי סלק טריים	109	2
עשב סודני	20	—
תירס מהפלחה	80	—
שחת	417	363
מזון מרוכז	466	500
תחמיץ קודקודים	—	35
תחמיץ פולפה	—	92
מולאסה	—	35

פוריות

אחד הגורמים המכריעים בריווחיותו של הענף הוא הפוריות, שהרי עוסקים אנו בייצור חלב, ופורותינו טבע "מוזר" להן, שמניבות חלב לאחר ההמלטה, וממליטות לאחר שהופרו. משמע — שעלינו לדאוג להפרייתן. יש גורמים שונים המשפיעים על הפוריות וההתעברות. חלקם בהזנת העדר, בבריאותו, ובעונות השנה; חלקם טרם נחקרו, וגם אנשי המדע אינם יודעים לענות עליהם תשובה ברורה. וחלק אחד קטן מוטל גם עלינו. ויש המכנים אותו: "הפוריות של הרפת". אם עד עכשיו היתה אצלנו אבחנת התאנה מקרית, הרי שמעתה היא יזומה, ותוך פיקוח על מחזוריותה של התאנה, עוד לפני שהגיע מועד הזרעתה של הפרה. על-ידי כך יש פחות

צת, צריך לאפשר לה לצאת לחצר גם בחורף. זאת אפשר לעשות רק ע"י ריצוף חלק קטן מהחצרות, וכבר החורף הוכחה היעילות שבדבר, המתבטאת: (א) בחסכון קש; (ב) נקיון החלב; (ג) בריאות (פחות מקרי צליעה); (ד) תנובת חלב גבוהה יותר. לקח זה ילמדנו להמשיך ולרצף את יתר החצרות לקראת החורף הבא.

יש "מומחים" המנסים לקבוע נורמות וכמויות של קש לפרה לשנה. לדעתי, אין זה נכון לעשות הכללות, יש הרבה גורמים המשפיעים על כמות הקש הדרושה, אשר יכולים להביא להבדלים גבוהים מאד בין שנה לשנה ובין משק למשק, ואציין אחדים מהם: (א) גובה תנובת החלב (הפרות בעלות תנובה גבוהה, מחזור הנוולים שלהן גדול יותר); (ב) צפיפות הפרות; (ג) שיר טות הריפוד; (ד) משך החורף וכמות הגשם; (ה) הבדל באקלים. לכן, על כל משק לרפד ביעילות לפי צרכיו (וכאן אני מוכרח להזכיר, כי לדעתי לא היה זה נכון למכור השנה קש, בפרט אחרי שתי שנים שקנינו חומרי רפד יקרים ולא יעילים).

עבודה

ראינו עד כה מי המה הגורמים המשתתפים בייצור. תפקידנו אנו, הרפתנים, לדאוג לצירופם היעיל של גורמים אלה, וזאת אנו עושים בעבור דתנו. לעבודה ערך מכריע, לא מבחינתה הכמור תית אלא האיכותית. ככל שנעבוד עבודה יעילה יותר (ואין פירוש שהיעילות זהה עם פחות עבודה) יגדל פריזונה. תפקידנו להעניק לפרה תנאים כאלה שתייצר ביתר יעילות, שהרי לא אנו המייצרים, אלא הפרה היא המייצרת את החלב. השנה ייעלנו את העבודה ע"י ארגון עבודת צוות. אם נכון הפסוק הנודע "טובים חשניים מן האחד", אז חמישה — על אחת כמה וכמה. חיי לקנו את העבודה, הן מבחינת הביצוע והן מביחינת האחזיות לכמה גזרות: (א) ריכוז הזונה; (ב) גידול עגלות, פיטום ומכירות לבשר; (ג) טיר פוח ופיקוח על ההזרעה; (ד) אחזקה טכנית של מכון החליבה; (ה) ניקיון, טיפול בעטינים, דלקות וניקיון החלב. חלוקה זו התבצעה רק במשך השנה עם הכרת

בבריאות בני-הבקר התגברנו על הבעיה שהיתה חמורה בתש"ך, והיא — תמותת עגלות מזריקות החיסון נגד טיילריה (קדחת), על-ידי כך שהזרקנו בגיל יותר מבוגר. ואילו בעיית השלשולים אצל היונקים היתה השנה חמורה יותר, וזאת משתי סיבות: (1) התקפות השלשור לים היו קשות יותר מבשנים קודמות; (2) חוסר טיפול מסודר בעגלות היונקות.

תמותה זו לימדה אותנו לקח, וכבר לקראת סוף השנה האתרנו כך, שאדם מיוחד אחראי לטיפול בבני-הבקר, דבר אשר הכרחי בעדר בעל היקף כשלנו. וגם אם יש בכך תוספת עבודה, הרי שכרה בצידה.

רצוי לציין, שהעדר שלנו נבדק השנה ונמצא נקי לגמרי משחפת.

בעיות הריפוד

הריפוד הוא אחד הגורמים בעלי השפעה מכרעת בייצור ברפת. השנה היו לנו כמויות רפד קטנות יותר מאשר בתש"ך, אך למדנו לנצל אותן ביתר יעילות. בריפוד יעיל, לדעתי, שלוש שאלות יסודיות: (א) אופן הריפוד; (ב) רציר פוח; (ג) תכיפות הוצאת הזבל.

באופן הריפוד כוונתי: היכן לשים את הקש? בשנים הקודמות היו מרפדים בעיקר קרוב לאי-בוסים, כיוון ששם היה רטוב, אך ריפוד זה היה בעל תועלת מועטה, כי היה נרטב עד מהרה. השנה, שוכנענו כולנו שיש לרפד בעיקר בחלק הרחוק מהאבוסים, בו רובצות הפרות לאחר שסיימו את ארוחתן והן מעלות גירה. חלק זה ראוי שיהיה תמיד יבש.

רציפות פירוש לא להגיע למצב של לחות. לכן אין צורך להכניס כמות גדולה של קש, אך יש לדאוג יום יום לרפד בכמות קטנה, ליציבות ביובש.

ככל שהוצאת הזבל מהסככה תיעשה לעתים תכופות יותר, ייחסך קש ויהיה הריפוד יעיל יותר. בסעיף זה עלי להוסיף את ענין החצרות והמרזבים. הפרה אינה אשמה בזה שיש לנו חורף גשום, והיא אינה צריכה לסבול מזה. ואם לשם ייצור יעיל היא צריכה לשאוף אוויר

העליה בתנובה ; ב) הודות לשינוי שיטת הגמעת העגלות (הפחתת כמות החלב המלא והוספת חלב רזה).

מחירי החלב היו השנה גבוהים יותר מאשר אשתקד.

2) בשר. השנה התחלנו בשיטת פיטום אינר טנסיבי של עגלים לבשר (על סמך הנסיון שנרכש במשמר-העמק). השיטה מבוססת על הגמעת חלב רזה עד גיל 5 חודשים, והזנה המת-בססת בעיקר על מזון מרוכז. התוצאות לא אחרו לבוא, והראייה — תוספת המשקל גדלה. אך רצוי להדגיש, שהעגלים נמצאים במיבנה לא מתאים, דבר הגורם לנזק. ובתכנית לבנות מיב-נה לפיטום עגלים, אשר ישפר בהרבה את הפיר-טום. השנה נוכחנו שוב, מה גדול משקלו של הבשר בהכנסות הענף. השנה שיווקנו כ-90 עג-לים, לעומת 44 אשתקד, וכן מכרנו 52 פרות (כולל שחיתות אונס), לעומת 49 אשתקד. גם מחירי הבשר היו השנה גבוהים מאשר אשתקד. אני מקוה שבהקדם האפשרי יהיה לנו סיכום מאזני של השנה, שהוא הקובע.

סיכום

הבעיה המכרעת בהתפתחותו של הענף בע-תיד, היא, לדעתי, השלמת צוות העובדים. אני משוכנע, כי צוות מלא בעל יוזמה ומסור, אשר יידע לעבוד ביעילות, יכול לקדם ולשפר בכל השטחים, כי אין גבול להתקדמות. והתקדמות זו יכולה לבוא אך ורק תוך כדי שיפור בכל הגורמים שמניתי ביחד, תוך שימת דגש גם על הקטן שבפרטים, אשר נותנים יחד את השלמות. לדעתי, ריווחיותו של הענף אינה תלויה כלל בגובה תנובת החלב, אלא בשילוב מתאים ונכון מבחינה כלכלית של כל גורמי הייצור, ובמדיניות המחירים של התוצרת.

ניסיתי ברשימה זו, ביחד עם סיכום השנה, להעביר את החברים אל מעבר לכביש, ולו גם לדקות ספורות. לקרב את אלה הרחוקים מהענף אל הבעיות הנראות לי כעיקריות ואם הצלחתי בכך, אפילו במעט, באתי על שכרי.

עזרא צמרי

מרחביה — הקיבוץ, ינואר 1962 (הועתק מעלון המשק)

הצרכים הכלכליים והחברתיים כאחד. לדעתי, צריך לשאוף לכך שכל אחד יגיע להתמחות בשטח שהוא עוסק בו, תוך הבנה ושליטה בכל יתר השטחים. עבודה בצורה כזו נותנת לכל אחד את הרגשת הסיפוק והעשייה, ומביאה ליעילות בביצוע העבודה. ונחטא לאמת אם לא נכלול בצוות הרפתנים את משה י., אשר נוסף לעבודתו בריפוד, עינו פקוחה, והוא כאחד הרפ-תנים.

בשטח של העבודה יש לשפר הרבה בתנאי העבודה, להעלות את הרמה והיידע המקצועי, ולדאוג להשלמת הצוות, כדי שנוכל להמשיך ולבצע את כל העבודות ביעילות. בד בבד עם גי-דול העדר אפשר להזכיר, כי השנה היו לנו 14.9 ימי עבודה לפרה, לעומת 15.9 בתש"ך. ואי אפשר, כאשר מדברים על עבודה ברפת, שלא להזכיר את חלקם מהכריע והחשוב של שני אנשים, אשר משתתפים אתנו בעבודה היומיומית ברפת, ול-עבודתם השפעה ניכרת על התפתחות העדר, והם: הרופא הווטרינרי ד"ר בצלאל בן-דוד והמזריע — יעקב ו. ממסילות.

התוצרת

לאחר שראינו את מעגל הייצור והמשתתפים בו, הבה ונראה את התוצרת:

תש"ך	תשכ"א
כמות החלב בליטרים	744,000
ממוצע לפרה בק"ג	5,665
	6,190

1) חלב: פרוטינו הגיבו השנה, בעזרתנו האדיבה, 780 אלף ליטר חלב, שהם 36 אלף יותר מאשר אשתקד. וזאת, עם גידולו הממוצע של עדר החולבות בשתי פרות. כלומר, הממוצע השנתי לפרה חולבת עלה ב-525 ק"ג חלב. העליה בתנובה באה עקב כמה גורמים. א) שיפור בהזנה ; ב) המשכת הבירור המוגבר ; ג) שיפור בתנאי אחזקה וטיפול בפרות. עברנו את ה-6,000 ק"ג, וכמו כן תנובת פרוטינו גבוהה ב-500 ק"ג מהתנובה הממוצעת במשקי הביקורת בארץ.

שלחנו ל"תנובה" השנה 673 אלף ליטר, שהם 36 אלף יותר מאשתקד. גידול זה בא : א) עקב